



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 12 Summer 2010

İLKÖĞRETİM II. KADEME TÜRKÇE PROGRAMI İLE ÇOKLU ZEKÂ KURAMININ ÖRTÜŞME DÜZEYİ

ACCORDANCE LEVEL OF TURKISH CURRICULUM AT PRESECONDARY EDUCATION WITH MULTIPLE INTELLIGENCE THEORY

Nail GÜNEY*

Talat AYTAN**

Mesut GÜN***

Özet

Bu araştırma, ilköğretim ikinci kademe Türkçe programı ile Gardner'in oluşturduğu Çoklu Zekâ Kuramı arasındaki ilişkinin örtüşme düzeyini saptamayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda programdaki genel amaçlar, ara disiplinler ve kazanımlar ile çoklu zekâ kuramında yer alan zekâ alanları eşleştirilecektir. Araştırma sonucunda ilköğretim ikinci kademe Türkçe programındaki genel amaçlar, ara disiplinler ve kazanımların hangi zekâ alanına yönelik olduğu ortaya çıkarılacaktır. Araştırmada alan taraması ve betimsel analiz yöntemi kullanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çoklu Zekâ Kuramı, Türkçe Dersi, Kazanım, Zekâ Alanları.

Abstract

This research aims to determine the overlapping level of the relationship between Secondary school Turkish curriculum and the multi intelligence theory developed by Gardner. In accordance with this aim , general aims of the programme , interval disciplines and advantages will be matched with the intelligence fields in the multi intelligence theory. As the result of the research , we will find out to which intelligence field the general aims of the secondary Turkish curriculum , interval disciplines and advantages correspond to. Field skimming and descriptive analysis methods will be used in the research.

Key Words: Multi Intelligence Theory , Turkish Curriculum, Advantage, Intelligence Fields

Giriş

Eğitim, fiziksel uyarımlar sonucu beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma sürecidir. (Sönmez, 2001: 2) Eğitim programları ise eğitim faaliyetlerinin planlı, düzenli ve belirli bir süreçte ilerlemesini, izlenmesini sağlayan çalışmalardır. Eğitim programları, gelişen ve değişen bireylere, çevre şartlarına, yaşam koşullarına ve bireysel farklılıklara uyum gösterecek nitelikte olmalıdır. Bu amaçla ilköğretim II. Kademe Türkçe Programı 2005 yılında yenilenmiştir. Dinlediklerini, izlediklerini ve okuduklarını anlayan; duygu, düşünce ve hayallerini anlatan; eleştirel ve yaratıcı düşünen, sorumluluk üstlenen, girişimci, çevresiyle uyumlu, olay, durum ve bilgileri kendi birikimlerinden hareketle araştırma, sorgulama, eleştirme ve yorumlamayı alışkanlık hâline getiren, estetik zevk kazanmış ve millî değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlayan ilköğretim Türkçe programı, çağdaş öğrenme ve öğretme yaklaşımlarını benimsemiştir. (MEB, 2005: 3) Üst düzey bilişsel becerileri kullanabilen, bağımsız veya

* Selçuk Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Doktora Öğrencisi

** Selçuk Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Doktora Öğrencisi

*** Selçuk Üniversitesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü Doktora Öğrencisi

grup içerisinde çalışabilen, sorumluluk sahibi, kendine güvenen, araştıran, inceleyen ve milli değerlere duyarlı bireylerin yetiştirilmesini hedefleyen yeni program, yapılandırmacı yaklaşımı esas almaktadır. Yapılandırmacılık; bilgi, bilginin doğası, nasıl bildiğimiz, bilginin yapılandırılması sürecinin nasıl bir süreç olduğu, bu sürecin nelerden etkilendiği gibi konularla ilgilenmekte ve ilkeleri eğitimsel uygulamalara temel oluşturmaktadır. (Açıkgöz, 2003: 60) Yapılandırmacı yaklaşım, kazandırılacak davranışlar ve öğretilecek bilgilerin bir bütün halinde değil öğrencinin zihninde yapılanmasını sağlayan, eski yapılarla yeni konuları ilişkilendiren, aşamalı ve sağlam temeller üzerine oturtmayı hedef almaktadır. Öğrenilen her bilgi kendinden öncekinin tamamlayıcısı, kendinden sonrakinin ise temelidir. Bilgi edinimi sürecinde öğretmen rehber, öğrenci ise aktif pozisyonunda hareket etmelidir. Ayrıca edinilen bilgilerin günlük hayatta karşılıklarının öğrenci tarafından oluşturulması (Hayatilik ilkesi), böylece Türkçe dersinin uygulama alanlarının tüm zamanlara yayılması beklenmektedir.

İlköğretim II. Kademe Türkçe Programı'nın getirdiği yeniliklerden biri çağdaş öğrenme yaklaşımlarını temel almasıdır. Geçmiş dönemlerde sadece zeki ve başarılı öğrenciyi seçmeyi ve bilgilendirmeyi hedefleyen programların yerini, bireysel farklılıklara duyarlı, öğrencinin merkezde olduğu, öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alan ve herkesin farklı yetenekleri bulunabileceğini kabul eden, yalnızca başarılı öğrencinin tespitinden öte her öğrencinin yeteneklerini ortaya çıkaran eğitim programları almaktadır. Bu konu "Türkçe Dersi (1-5.Sınıflar) Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşım merkeze alınmakla birlikte, çoklu zekâ, beyin temelli öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, sarmal, tematik ve beceri yaklaşımı gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanılmıştır." şeklinde ifade edilmektedir. (MEB, 2005: 10)

Zekâ kavramı konusunda farklı düşünceler ortaya konulmuştur. Her araştırmacı zekâyı çeşitli şekillerde tanımlamaktadır. TDK, "İnsanın düşünme, akıl yürütme, objektif gerçekleri algılama, yargılama ve sonuç çıkarma yeteneklerinin tamamı, anlayış, dirayet, zeyreklik, feraset" tanımıyla zekânın mantıksal yönünün baskınlığını ve doğuştan gelen özelliklerini(yetenek) ön plana çıkarmıştır. (TDK, 2005: 2228) Piaget çevre ile uyuma, düşünce ile aksiyonun teşkilatlandırılması ve yeni baştan organize edilmesi demek olan belli bir uyumlu davranış örneği olarak ifade etmiştir. (Sarier, 1972: 1) Piaget, düşünce-çevre uyumuna ve düşünce-davranışın bütünleşmesine dikkat çekmiş; zekânın yansıtılmasını veya bir davranış içerisinde sergilenmesini zorunlu görmüştür. Binbaşıoğlu ise öğrenebilme ve öğrenileni eleştirebilme yeteneği olarak ifade etmiştir. Binbaşıoğlu diğer tanımlardan farklı olarak zekâyı eğitim-öğretim faaliyetleri ile doğrudan ilişkilendirmiş ve zekâyı düşünce, algılama ve öğrenim tabanlı olarak ele almıştır. Morgan ise "zihinsel becerilerin tümü" olarak kabul etmiştir. (Morgan, 2004: 37) Bu anlayış, eğitim-öğretim sistemimizde de varlığını uzun süre korumuştur. Ergin, yaptığı görüşmelerde öğretmenlerin genel olarak zekâyı, "düşünme ve problem çözme yeteneği" olarak tanımladığını ifade etmiştir. (Ergin, 2007: 102) Bu aktarım zekâ konusundaki geleneksel anlayışın hâlâ varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Tanımlarda üzerinde görüş ortaklığına varılan nokta(lar) zekânın sözel veya matematiksel bir kavram olduğu hususudur.

Eski programlar, zekâyı sayısal ve matematiksel yeterlik şeklinde ele almıştır. Geliştirilen IQ testleri yıllarca öğrencilerin zekâ seviyesini ölçen, onları sınıflandıran ve görülmeden haklarında hüküm verilebilmesine neden olan araçlar olarak kullanılmıştır. "Hazırlanan İntelligence Quotient (IQ) adındaki testlerle insan zekâsının ölçülebileceği anlayışı 1900'li yıllardan 1980'li yıllara kadar geçerliliğini sürdürmüştür. Ölçüm için önerilen çözümlere göre de bireylerin doğruluğu, çabukluğu ve kavrayışı kestirilmeye çalışılmıştır." (Bümen, 2004: 3) Bu yaklaşımla eğitimde zekâ seviyesine göre gruplamalar yapılmaya başlandığı görülmektedir. Öğrenciler görülmeden haklarında karar verilebilmektedir. Öğrenciler ve kişiler Saban'ın aktardığı üzere kategorize edilmiştir. "IQ tarzı düşünme"ye göre insanlar genel olarak iki kategoriye ayrıldı: 1. Zeki olanlar, 2. Zeki olmayanlar. Bireyin zeki olup olmaması konusunda IQ tek ve değişmez belirleyicidir. Dahası bireyler doğuştan ya zekidir, ya da değildir ve onların bu durumunu değiştirmek için yapılabilecek hiçbir şey yoktur." (Saban 2003: 4) Öğrencileri daha en başından zeki ya da zeki değil diyerek ayırmak onların gelecekleri hakkında karar vermektir. Yaratıcılığı söndürmektir.

Sadece sözel ve matematiksel alanda istenen düzeyde olabilmek ve testlere uygun cevapları verebilmek bireyleri sınırlandırmıştır. Bugün dahi anne-babaların, yetişkinlerin öğrencilere notlarını sorarken yalnızca matematik ve Türkçe dersleriyle ilgilenmeleri yıllarca etkisi göstermiş zekâ anlayışının ve IQ testlerinin yansıması olarak düşünülebilir. "İnsanın ancak sayısal ya da sözel zekâlı olabileceği anlayışı; çok güzel resim yapan, müzik kulağı iyi olan, sportif faaliyetlerde üstün başarı gösteren ve sosyal hayatta başarılı olan insanların bu yeteneklerini görmezden gelmiştir." (Dağlı, 2006: 7) Yine bugün güzel sanatlarda veya sportif alanlarda yetenekli çocukların başarılı olarak addedilmemesi geçmiş

anlayışın bıraktığı izlerdir. Bu zihniyetin yanlışlığını ortaya koyan örnekler bulunmasına rağmen araştırmacılarca dikkate alınmamış veya gözden kaçırılmıştır. Einstein, Edison gibi bilim adamları eğitim gördükleri okullarda başarısız olarak kabul edilmiştir; fakat geldikleri nokta, durumun tam tersi olduğunu göstermiştir. Bu ikilem Holt'un dikkatini çekmiştir. Holt'un "Colorado Rocky Dağ Okulu'nda geçirdiğim dört yıl süresince bu problemle çok yakından ilgilendim. İlk başladığımda, bazı insanların diğerlerinden daha akıllı olduğunu ve bu konuda hiçbir şey yapamayacağını düşünüyordum. Psikologların çoğunun söylediği de buna benziyor zaten. Öğrencilerle olan ilişkiniz sınıfla ya da psikolojik test odasıyla sınırlıysa buna inanmak çok güç değil. Ama küçük bir okulda yaşayıp da öğrencileri sınıfta, yatakhane, özel hayatlarında, boş zamanlarında, spor yaparken, el işiyle uğraşırken görüyorsanız, bazı insanların bazı zamanlarda diğer anlarında olduklarından daha akıllı davrandıkları sonucuna varmaktan kendinizi alamıyorsunuz." (Aktaran: Dağlı, 2006: 14)

Geçmişte kabul gören bugün varlığını kısmen de olsa devam ettiren görüşe göre "Zekâ doğuştandır, zekâ mantık ve dil becerilerinden oluşur ve bunlar kısa yanıtı testlerle ölçülebilir, zekâ düzeyi yaşam boyu asla değişemez savları egemendir." (Susar, 2006: 4)

Teknoloji ve eğitim alanındaki gelişmelerle birçok kuram geçerliğini yitirmeye başlamıştır. Geçmişteki çoğulcu ve genelleşici eğitim anlayışının yerini bireyselleşme almaya başlamıştır. Özellikle 1990'lardan itibaren yeni yaklaşımlar oluşturulmuştur. Eğitim ve başarı kavramları gözden geçirilmiştir. Howard Gardner, zekâ konusundaki düşünceleriyle bir çığır açmış; zekânın sadece düşünsel beceriler ve doğuştan gelen özelliklerden ibaret olmayacağını öne sürmüştür. Gardner bir özelliğin zekâ olarak adlandırılabilmesi için bir dizi sembole sahip olması, kültürel değerinin bulunması, aracılığıyla mal veya hizmet üretilebilmesi ve problem çözülebilmesi gerekliliğini belirtmiştir. (Gardner, 1983) Yukarıda ifade edilen tanımların hepsini içine alan ve onları oldukça genişleten tanım, zekânın çok yönlü bir etkinlik olduğunu ortaya koymuştur.

Gardner'in "Çoklu Zekâ Kuramı" adını verdiği teori sekiz farklı zekâ türü içermektedir. Bu alanlar şu şekildedir:

Sözel/Dilsel Zekâ: Sözel-dil zekâsı konuşma ve yazma dilinde kelimeleri etkili bir biçimde kullanma kapasitesini belirtir. (Armstrong, 1994: 2) Sözel/dilsel zekâyâ sahip bireyler Türkçe programındaki öğrenme alanları okuma, yazma, konuşma ve dinlemeyi aktif şekilde kullanırlar. Bu kapasite, dilin gramer yapısını, sözcük dizimini, vurgusunu ve kavramlarını da kastettikleri anlamlara uygun olarak büyük bir ustalıkla kullanmayı gerektirir.

Sözel-dil zekâsı kuvvetli olan bireyler, işiterek, konuşarak, okuyarak, tartışarak ve başkaları ile karşılıklı iletişime ve etkileşime girerek en iyi öğrenirler. Yazarlar, şairler, gazeteciler, hatipler, sunucular, avukatlar sözel-dil zekâsı gelişmiş kişilerdir. (Demirel, 1998: 143; Saban, 2003, s. 7-8; Özden, 2003: 113-114).

Matematiksel/Mantıksal Zekâ: Geçmişte, zekâ kavramıyla ifade edilen bölümdür. Mantıklı düşünme; parça-bütün, bütün-parça ilişkilerini kavrama, çıkarımlar yapma, neden-sonuç ilişkilerini anlama vb. zihinsel işlemler bu zekâ türünün ürünüdür.

Mantıksal-matematiksel zekâsı güçlü olan bireyler, nesneleri belli kategorilere ayırarak, olaylar arasında mantıksal ilişkiler kurarak, nesnelerin belli özelliklerini niceliksel biçimde sayısallaştırarak ve hesaplayarak ve olaylar arasındaki birtakım soyut ilişkiler üzerine kafa yorarak en iyi öğrenirler. Matematikçiler, fen bilimciler, muhasebeciler, mühendisler, bilgisayar programcıları, istatistikçiler mantıksal-matematiksel zekâsı gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 1998: 143; Saban, 2003: 8-9; Özden, 2003: 114-115)

Görsel/Uzamsal Zekâ: Görsel-uzamsal zekâ renkleri, uzunlukları, şekilleri, formları, yüzeyleri ve öğelerin arasında var olan ilişkileri içerir. (Armstrong, 1994: 2)

Bu zekâsı güçlü bireyler, varlıkları, olayları veya olayları veya olguları görselleştirerek ya da resimlerle, çizgilerle ve renklerle çalışarak en iyi öğrenirler. Denizde rotasını tayin eden kaptan, pilotlar, heykeltıraşlar, ressamalar, mimarlar görsel-uzamsal zekâları gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2003: 207; Saban, 2003: 9-10; Özden, 2003: 115-116)

Bedensel/Kinestetik Zekâ: Duygu ve düşüncelerin beden diliyle aktarılması yeteneğidir. Türkçe öğretiminde önemli bir yere sahip drama, bu alan kapsamındadır.

Bedensel-kinestetik zekâ alanı, koordinasyon, denge, güç, esneklik ve hız gibi bazı fiziksel yeteneklerin ve bu yeteneklerin hepsinin bir arada işlemlerini sağlayan devinimsel nitelikteki bazı özel becerileri de içermektedir. Bedensel-kinestetik zekâ alanı güçlü bireyler en iyi yaparak-yaşayarak, hareket ederek ve ilk elden tecrübe edinerek öğrenirler. Balerinler, sporcular, mimarlar, teknisyenler, aktörler, el işleri ile ilgilenenler bu zekâ alanı gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2003: 207; Saban, 2003: 11-12; Özden, 2003: 117-118)

Müziksel/Ritmik Zekâ: Bireyin duygu ve düşüncelerinin ifadesinde, hayatında müziğin ve ritmin önemli yer edinmesidir.

Müzikal-ritmik zekâsı güçlü olan insanlar, sadece müzik parçalarını hatırlamaz, aynı zamanda olayların oluşumunu ve işleyişini müzikal bir dille düşünmeye ve yorumlamaya çabalar. Bu zekâyâ sahip öğrenciler en kolay olarak müzik ile öğrenirler. Besteciler, orkestra şefleri, müzisyenler, enstrüman üreticiler bu zekâ alanları gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2000: 207; Saban, 2003: 10-11; Özden, 2003: 116-117)

Sosyal/Kişiler Arası Zekâ: Güçlü bir empati kurma yeteneğidir. Karşısındaki kişinin ruh halini, hislerini anlama bu zekâ türünün özellikleri arasındadır.

Sosyal-bireylerarası zekâ alanında gelişmiş olan insanlar, genellikle başka insanların ilgilerini ve ihtiyaçlarının çok iyi algılarlar ve onların duygularını, düşüncelerini ve karakterlerini adeta yüzlerinden okurlar. Bu tür zekâyâ sahip olan öğrenciler en iyi grup içinde öğrenirler. Politikacılar, liderler, sosyologlar, danışmanlar, öğretmenler, turizmciler bu zekâ alanları gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2003: 207; Saban, 2003: 12-13; Özden, 2003: 118-119)

İçsel Zekâ: Bireyin yeteneklerinin farkındalık, kendini yönlendirebilme yeteneğidir. Öze dönük-bireysel zekâ alanı gelişmiş olan insanlar, kendi duygularıyla nasıl baş edebileceğini bilme, kendisinin ve diğer insanların kişisel problemlerini çözme, kendi hedeflerini belirleme, disiplinli olma, kendine güvenme gibi özellikleri gelişmiş insanlardır. Bu tür zekâyâ sahip olan bireyler en iyi kendi başlarına öğrenirler. Din adamları, psikologlar, filozoflar bu zekâ alanları gelişmiş bireylerdir. (Demirel, 2003: 208; Saban, 2003: 13-14; Özden, 2003: 120)

Doğa Zekâsı: Doğayı tanıma yeteneği olarak özetlenebilecek bu zekâ türü Gardner'ın 1995'te ortaya attığı sekizinci zekâ türüdür. (Demirel, 1998: 144)

Doğacı zekâ ile bireyin bir biyolog yaklaşımı ile hayvanlar ve bitkiler gibi yaşayan canlıları tanıma, sınıflandırma ve bir jeolog yaklaşımıyla dünya doğasının, bulutlar, taşların meydana gelişi veya depremler gibi oluşumlarına karşı ilgili ve duyarlı olması kastedilmektedir. (Demirel, 2003: 208; Saban, 2003: 14-15)

Gardner'in Çoklu Zekâ Kuramı kısa sürede tüm alanlarda etkisini göstermiştir. Her bireyin yetenekli olduğu alan/alanlar olduğu varsayımı kabul görmüştür. Bundan hareketle ders içerikleri ve programlar Çoklu Zekâ Kuramı'nı dikkate alarak yeniden düzenlenmiştir. 2005'te uygulanmaya başlanan ilköğretim 1-5 ve 6-8 Türkçe programları da bu yaklaşımdan yararlanmışlardır.

Çoklu Zekâ Kuramı'nın eğitimde uygulanabilmesi için öncelikle öğrencilerin yeteneklerinin bilinmesi gereklidir. Çünkü her bireyin farklı yönleri değişik düzeyde gelişmişlik gösterebilir. Verilen örnekler ve yapılan açıklamalar, her öğrencide aynı etkiyi göstermeyebilir. Bazı öğrenciler sözel açıklamalarla konuyu kavrayabilirken kimi öğrenciler için görsel, müziksel vb. uyarıcılar gereklidir. Bu nedenle öncelikli olarak öğrencilerin yeteneklerinin ve bilişsel özelliklerinin öğrenilmesi gereklidir. Öğrencilerin hangi alanlarda yetkin olduklarını tespit etmek için araştırmacıların oluşturduğu testlerden faydalanılabilir. Gardner, ayrıca sekiz farklı zekâ alanına sahip bireylerin sergilediği davranışları uzun gözlemler sonucu ortaya koymuştur. Buna göre:

Sözel-dil zekâsına sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Hikâyeler anlatır, espriler yapar, olaylar uydurur.
- Hafızası iyidir.
- Kelime oyunlarını sever.
- Okuma yazmayı sever.
- Yaşına göre kelime hazinesi geniştir.
- Sözel iletişimi iyidir. (Gardner, 99: 41)

Mantıksal/matematiksel zekâyâ sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Herhangi bir şeyin nasıl çalıştığını sorgular.
- Akıldan kolaylıkla hesap yapar.
- Matematik etkinliklerini sever.
- Strateji oyunlarını sever.
- Üst düzey düşünme becerilerini kullanır. (Gardner, 1999: 41)

Görsel/uzamsal zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Net zihinsel imaj gördüğünü söyler.
- Harita çizelge ve şemaları rahatlıkla okur.
- Yaşıtlarından daha hayalcidir.
- Sanat etkinliklerinden zevk alır.
- Görsel gösterimleri sever.
- Yapboz ve yolunu bul oyunlarını sever.
- Okurken kelimelerden çok resimlerden öğrenir. (Gardner, 1999: 41)

Bedensel/kinestetik zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Bir veya birden fazla spor dalında başarılıdır.
- Uzun süre oturunca kıpırdanır, elini ayağını sallar.
- Bir şeyleri parçalayıp tekrar birleştirmeyi sever.
- Yeni şeyleri eller.
- Kendini tiyatrovari şekilde ifade etmesini sever. (Gardner, 1999: 41)

Müzikal/ritmik zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Melodileri hatırlar.
- Koroda yer alır veya bir enstrüman çalar.
- Ritmik şekilde konuşur veya hareket eder. (Gardner, 1999: 41)

Sosyal/bireylerarası zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Yaşıtları ile konuşmaktan zevk alır.
- Doğal bir lider olarak davranır.
- Sorunları olan arkadaşlarına önerilerde bulunur.
- Kulüplere, komitelere ve diğer organizasyonlara katılır.
- Başka çocuklarla oynamayı sever.
- Bir veya birden fazla arkadaşı vardır.
- Başkalarına ilgi gösterir.
- Pratik yaşam tecrübesi vardır. (Gardner, 1999: 41)

İçsel zekâya sahip öğrenciler şu davranışları gösterir:

- Bağımsızlık gösterir.
- Kuvvetli yönlerini gerçekçi olarak bilir.
- Kendini yönlendirebilir.
- Grup ile çalışmaktansa yalnız çalışmayı tercih eder.
- Öz güveni ve öz tanımı yüksektir. (Gardner, 1999: 41)

Bulgular ve Yorum

Her birey farklı bir dünya, farklı bir yetenektir. Her öğrenci farklı yönlerden gelişmişlik göstermektedir. Günümüz eğitim programlarında, önceki dönemlerde uygulanan programların temel felsefesini oluşturan Davranışçı Yaklaşım'daki gibi eğitim-öğretim faaliyetlerindeki hedef, başarılı öğrenciyi seçmek ve belirli alanlarda geliştirmek olarak değerlendirilmemektedir. Giderek bireyselleşen eğitim sistemleri, kişiye özgün aktarımları gerekli kılmaktadır. Bu alanda en büyük gelişmelerin başında şüphesiz Gardner'in "Çoklu Zekâ Kuramı" gelmektedir.

2005 yılında uygulanmaya başlanan Türkçe programlarında yapılandırıcı yaklaşım merkeze alınmıştır. Bunun yanında çoklu zekâ, beyin temelli öğrenme, öğrenci merkezli eğitim, bireysel farklılıklara duyarlı eğitim, sarmal, tematik ve beceri yaklaşımı gibi çeşitli eğitim yaklaşımlarından da yararlanılmıştır. (MEB, 2005: 10)

Bu çalışmanın amacı, ilköğretim ikinci kademe Türkçe programının çoklu zekâ kuramıyla örtüşme düzeyini tespit etmektir. Programdaki temel beceriler, programın genel amaçları ve kazanımlar çoklu zekâ teorisine göre incelenecektir. Temel becerilerin, genel amaçların ve kazanımların hangi zekâ alanına hitap ettiği tablolarda konulacaktır.

Tablo 1: Temel Becerilerin Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Temel beceriler*	Hitap ettiği Zekâ Alanı
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	Sözel/Dilsel
Eleştirel düşünme	Mantıksal/Matematiksel
Yaratıcı düşünme	Mantıksal/Matematiksel
İletişim kurma	Sosyal/Kişilerarası
Problem çözme	Mantıksal/Matematiksel
Araştırma	Mantıksal/Matematiksel
Karar verme	Mantıksal/Matematiksel
Bilgi teknolojilerini kullanma	Mantıksal/Matematiksel
Girişimcilik	Sosyal/Kişilerarası

Araştırma kapsamında İlköğretim Türkçe Programı’nda “Temel Beceriler”e bakıldığında dokuz beceriden altısının matematiksel/mantıksal alanla, bir tanesinin sözel/dilsel alana, iki tanesinin de sosyal/kişilerarası alana hitap ettiği görülecektir. Görsel/uzamsal, bedensel/kinestetik, müziksel/ritmik, içsel ve doğayı zekâyâ hiç yer verilmediği görülmüştür.

Tablo 2: Temel Becerilerin Zekâ Alanlarına Göre Dağılımının Sayısal Verileri

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Matematiksel/Mantıksal	6
Sözel/Dilsel	1
Sosyal/Kişilerarası	2

Tablo 3: Türkçe Programı Genel Amaçlarının Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Genel amaçlar	Hitap ettiği Zekâ Alanı*
Dilimizin, millî birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri	İçsel
Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri	Sözel/Dilsel
Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları	Sözel/Dilsel
Anlama, sıralama, ilişki kurma, sınıflama, sorgulama, eleştirme, tahmin etme, analiz-sentez yapma, yorumlama ve değerlendirme becerilerini geliştirmeleri	Matematiksel/Mantıksal
Seviyesine uygun eserleri okuma; bilim, kültür ve sanat etkinliklerini seçme, dinleme, izleme alışkanlığı ve zevki kazanmaları	Sözel/Dilsel
Okuduğu, dinlediği ve izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmaları; duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmeleri	Sözel/Dilsel
Yapıcı, yaratıcı, akılcı, eleştirel ve doğru düşünme yollarını öğrenmeleri, bunları bir alışkanlık hâline getirmeleri	Matematiksel/Mantıksal
Bilgiye ulaşmada kitle iletişim araçlarından yararlanmaları, bu araçlardan gelen mesajlara karşı eleştirel bakış açısı kazanmaları ve seçici olmaları	Matematiksel/Mantıksal
Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla millî ve evrensel değerleri tanımaları	Sosyal/kişilerarası
Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri	Sosyal/kişilerarası
Millî, manevî ve ahlâkî değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri amaçlanmaktadır.	İçsel

İlköğretim Türkçe Programı’nın genel amaçlarına bakıldığında on bir genel amacın dördünün sözel/dilsel alana, üçünün matematiksel/mantıksal alana, ikişer tanesinin de içsel zekâyâ ve sosyal/kişilerarası alana yönelik olduğu görülecektir. Dört zekâ alanının yer aldığı genel amaçlar da görsel/uzamsal, bedensel/kinestetik, müziksel/ritmik ve doğacı zekâyâ yer verilmediği belirlenmiştir.

Tablo 4: İlköğretim II. Kademe Türkçe Programı Genel Amaçlarının Zekâ Alanlarına Göre Dağılımının Sayısal verileri

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Matematiksel/Mantıksal	3
Sözel/Dilsel	4
Sosyal/Kişilerarası	2
İçsel	2

* Ergin (2007), çalışmasında ilköğretim 1–5 programdaki temel becerileri bu araştırmadaki gibi çoklu zekâyâ göre değerlendirmiştir.

† ZA: Zekâ alanı

Tablo 5: Ara Disiplinlerin Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Ara disiplinler	Hitap ettiği ZA.
Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam	Doğa
Girişimcilik	Sosyal/Kişilerarası
İnsan Hakları ve Vatandaşlık	Sosyal/Kişilerarası
Kariyer Bilinci Geliştirme	İçsel
Özel Eğitim	İçsel
Rehberlik ve Psikolojik Danışma	İçsel
Sağlık Kültürü	Bedensel/Kinestetik
Spor Kültürü ve Olimpik Eğitim	Bedensel/Kinestetik

Sekiz ara disiplinin iki tanesinin sosyal/kişilerarası, iki tanesinin bedensel/kinestetik, üç tanesinin içsel zekâyâ, bir tanesinin de doğa zekâsına yönelik olduğu saptanmıştır.

Tablo 6: Ara Disiplinlerin Zekâ Alanlarına Göre Dağılımın Sayısal Verileri

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Bedensel/kinestetik	2
Doğa	1
Sosyal/Kişilerarası	2
İçsel	3

Genel amaçlar ve temel becerilerin aksine bu başlık altında farklı zekâ alanlarına vurgu yapıldığı görülmektedir. Genel amaçlarda ve temel becerilerde hiç geçmeyen doğa zekâsı ve bedensel/kinestetik zekâ, ara disiplinlerde yer almıştır.

Tablo 7: Dinleme, Konuşma, Okuma ve Yazma Öğrenme Alanlarının Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Dinleme	Hitap ettiği ZA.
1. Dinleme/izleme kurallarını uygulama	
Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.	Sosyal/Kişilerarası
Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.	Sosyal/Kişilerarası
Dinlenenle ilgili soru sormak, görüş bildirmek için uygun zamanda söz alır.	Sosyal/Kişilerarası
Dinleme/izleme yöntem ve tekniklerini kullanır.	Sözel/Dilsel
2. Dinlenen/izlenen anlama ve çözümleme	
Dinlenenin/izlenenin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki anahtar kelimeleri fark eder.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerinin/izlediklerinin konusunu belirler.	Sözel/Dilsel
Dinlediklerinin/izlediklerinin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerinde/izlediklerinde sebep-sonuç ilişkilerini belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerinde/izlediklerinde amaç-sonuç ilişkilerini belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerindeki/izlediklerindeki örtülü anlamları bulur.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerini/izlediklerini kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.	Sözel/Dilsel

Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorular oluşturur.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.	Matematiksel/Mantıksal Sözel/Dilsel
Dinlediklerinde/izlediklerinde yer alan öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin karşılaştırmalar yapar.	Matematiksel/Mantıksal
Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.	Sosyal/Kişilerarası
Dinlediklerinde/izlediklerinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.	Matematiksel/Mantıksal
İpuçlarından hareketle dinlediklerine/izlediklerine yönelik tahminlerde bulunur.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerinin/izlediklerinin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerinin/izlediklerinin başlığı/adı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediği/izlediği metne farklı başlıklar bulur.	Sözel/Dilsel
Görsel/işitsel unsurlarla dinledikleri/izledikleri arasında ilgi kurar.	Görsel/Uzamsal
Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.	Sözel/Dilsel
Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.	Sözel/Dilsel
Dinlediklerini/izlediklerini kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.	İçsel
Dinlediği/izlediği kişi, konu ya da metnin yazarı/şairi hakkında bilgi edinir.	İçsel
3. Dinlediklerini/izlediklerini değerlendirme	
Dinlediklerini/izlediklerini dil ve anlatım yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediklerini/izlediklerini içerik yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Dinlediği/izlediği kişiyi sesini ve beden dilini etkili kullanma yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
4. Söz varlığını zenginleştirme	
Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.	Sözel/Dilsel
Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.	Sözel/Dilsel
Tekerleme, sayısmaca, bilmece ve yanıltmacaları ezberler/kullanır.	Sözel/Dilsel
Şiir, türkü, şarkı türlerinde metinler ezberler.	Sözel/Dilsel
Dinlediklerinde/izlediklerinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.	Sözel/Dilsel
Dinlediklerinden/izlediklerinden hareketle yeni öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.	Sözel/Dilsel
5. Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma	
Yaşına ve seviyesine uygun sanat ve bilim etkinliklerine dinleyici/izleyici olarak katılır.	Sözel/Dilsel
Şiir, hikâye, masal dinletilerine katılır.	Sözel/Dilsel
Çok yönlü iletişim araçlarındaki yayınlardan ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olanlarını takip eder.	İçsel
Kaset, CD, film vb. kaynaklardan kişisel arşiv oluşturur.	İçsel
Konuşma	Hitap ettiği ZA.

1. Konuşma kurallarını uygulama	
Konuşmaya uygun ifadelerle başlar.	Sosyal/Kişilerarası
Konuşma sırasında uygun hitap ifadeleri kullanır.	Sosyal/Kişilerarası
Bulunduğu ortama uygun bir konuşma tutumu geliştirir.	Sosyal/Kişilerarası
Standart Türkçe ile konuşur.	Sözel/Dilsel
Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.	Sözel/Dilsel
Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.	İşsel
Karşısındakinin algılamakta zorluk çekmeyeceği bir hızda ve akıcı biçimde konuşur.	Sözel/Dilsel
Konuşmasında nezaket kurallarını uyar.	Sosyal/Kişilerarası
Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasında sebep-sonuç ilişkileri kurar.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasında amaç-sonuç ilişkileri kurar.	Matematiksel/Mantıksal.
Tekrara düşmeden konuşur.	Sözel/Dilsel
Konuşmayı uygun ifadelerle bitirir.	Sözel/Dilsel
2. Sesini ve beden dilini etkili kullanma	
Konuşurken nefesini ayarlar.	Sözel/Dilsel
İşitilebilir bir sesle konuşur.	Sözel/Dilsel
Kelimeleri doğru telaffuz eder.	Sözel/Dilsel
Konuşurken gereksiz sesler çıkarmaktan kaçınır.	Sözel/Dilsel
Uygun yerlerde vurgu, tonlama ve duraklama yapar.	Sözel/Dilsel
Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.	Sözel/Dilsel
Sözleriyle jest ve mimiklerinin uyumuna dikkat eder.	Bedensel/Kinestetik
Canlandırmalarda, sesini varlık ve kahramanları çağrıştıracak şekilde kullanır.	Sözel/Dilsel
Dinleyicilerle göz teması kurar.	Sosyal/Kişilerarası
3. Hazırlıklı konuşmalar yapma	
Konuşma konusu hakkında araştırma yapar.	İşsel
Konuşma metni hazırlar.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasını bir ana fikir etrafında planlar.	Matematiksel/Mantıksal
Ana fikri yardımcı fikirlerle destekler.	Matematiksel/Mantıksal
Konunun özelliğine uygun düşüncüyü geliştirme yollarını kullanır.	Matematiksel/Mantıksal
Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.	Sözel/Dilsel
Konuşmasını sunarken görsel, işitsel materyalleri ve farklı iletişim araçlarını kullanır.	Görsel/Uzamsal
Konuşma öncesinde konuyla ilgili açıklamalar yapar.	Sözel/Dilsel

Konuşma sırasında sorulan sorulara açık, yeterli ve doğru cevaplar verir.	Matematiksel/Mantıksal.
Konuşmasında dikkati dağıtacak ayrıntılara girmekten kaçınır.	Sözel/Dilsel
Konuşmasını belirlenen sürede ve teşekkür cümleleriyle sona erdirir.	Sosyal/Kişilerarası
Konuşma yöntem ve tekniklerini kullanır.	Sözel/Dilsel
4. Kendi konuşmasını değerlendirme	
Konuşmasını içerik yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasını sunum tekniği yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Konuşmasını, sesini ve beden dilini kullanma yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
5. Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma	
Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini sözlü olarak ifade eder.	Sözel/Dilsel
Anlamadıklarını ve merak ettiklerini sorar.	Sözel/Dilsel
Sorunlarına konuşarak çözüm arar.	Sözel/Dilsel
Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.	Sözel/Dilsel
Okuma	Hitap ettiği ZA.
1. Okuma kurallarını uygulama	
Sesini ve beden dilini etkili kullanır.	Sözel/Dilsel Bedensel/Kinestetik
Akıcı biçimde okur.	Sözel/Dilsel
Kelimeleri doğru telaffuz eder.	Sözel/Dilsel
Sözün ezgisine dikkat ederek okur.	Sözel/Dilsel
Okuma yöntem ve tekniklerini kullanır.	Sözel/Dilsel
2. Okuduğu metni anlama ve çözümleme	
Metnin bağlamından hareketle kelime ve kelime gruplarının anlamlarını çıkarır.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki anahtar kelimeleri belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Metnin konusunu belirler.	Sözel/Dilsel
Metnin ana fikrini/ana duygusunu belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki yardımcı fikirleri/duyguları belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Anlatımın kimin ağzından yapıldığını belirler.	Sözel/Dilsel
Olay, yer, zaman, şahıs, varlık kadrosu ve bunlarla ilgili unsurları belirler.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki sebep-sonuç ilişkilerini fark eder.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki amaç-sonuç ilişkilerini fark eder.	Matematiksel/Mantıksal
Okuduklarındaki örtülü anlamları bulur.	Matematiksel/Mantıksal
Okuduklarındaki öznel ve nesnel yargıları ayırt eder.	Matematiksel/Mantıksal
Okuduklarını kendi cümleleriyle, kronolojik sıra ve mantık akışı içinde özetler.	Sözel/Dilsel
Metne ilişkin sorulara cevap verir.	Matematiksel/Mantıksal Sözel/Dilsel
Metne ilişkin sorular oluşturur.	Matematiksel/Mantıksal
Metnin türüyle ilgili özellikleri kavrar.	Matematiksel/Mantıksal
Metnin planını kavrar.	Matematiksel/Mantıksal
Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki söz sanatlarının anlatıma olan katkısını fark eder.	Sözel/Dilsel
Metinde yararlanılan düşünceyi geliştirme yollarının işlevlerini açıklar.	Sözel/Dilsel
Metne ilişkin karşılaştırmalar yapar.	Matematiksel/Mantıksal

Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.	Sosyal/Kişilerarası
Metinde ortaya konan sorunlara farklı çözümler üretir.	Matematiksel/Mantıksal
Metindeki ipuçlarından hareketle metne yönelik tahminlerde bulunur.	Matematiksel/Mantıksal
Metnin öncesi ve/veya sonrasına ait kurgular yapar.	Matematiksel/Mantıksal
Şiir dilinin farklılığını ayırt eder.	Sözel/Dilsel
Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.	Sözel/Dilsel
Okuduklarını kendi hayatı ve günlük hayatla karşılaştırır.	İçsel
Metinle ilgili görsel öğeleri yorumlar.	Görsel/Uzamsal
Metnin başlığı ile içeriği arasındaki ilişkiyi ortaya koyar.	Matematiksel/Mantıksal
Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.	Sözel/Dilsel
Okuduğu metne farklı başlıklar bulur.	Sözel/Dilsel
3. Okuduğu metni değerlendirme	
Metni dil ve anlatım yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Metni içerik yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
4.Söz varlığını zenginleştirme	
Kelimeler arasındaki anlam ilişkilerini kavrayarak birbiriyle anlamca ilişkili kelimelere örnek verir.	Sözel/Dilsel
Aynı kavram alanına giren kelimeleri, anlam farklılıklarını dikkate alarak kullanır.	Sözel/Dilsel
Okuduğu metinde geçen kelime, deyim ve atasözlerini cümle içinde kullanır.	Sözel/Dilsel
Okuduklarından hareketle öğrendiği kelimelerden sözlük oluşturur.	Sözel/Dilsel
5. Okuma alışkanlığı kazanma	
Okuma planı yapar.	Sözel/Dilsel
Farklı türlerde metinler okur.	Sözel/Dilsel
Sürekli yayınları takip eder.	Sözel/Dilsel
Okuduğu kitaplardan kitaplık oluşturur.	İçsel
Kitaplık, kütüphane, kitap fuarı ve kitap evlerinden faydalanır.	Sözel/Dilsel
Okudukları ile ilgili duygu ve düşüncelerini arkadaşlarıyla paylaşır.	Sosyal/Kişilerarası
Şiir ezberler, şiir dinletileri düzenler, ezberlediği şiirleri uygun ortamlarda okur.	Sosyal/Kişilerarası
Ailesi ile okuma saatleri düzenler.	Sosyal/Kişilerarası
Beğendiği kısa yazıları ezberler.	Sözel/Dilsel
Yazma	Hitap ettiği ZA.
1. Yazma kurallarını uygulama	
Kâğıt ve sayfa düzenine dikkat eder.	Görsel/Uzamsal
Düzgün, okunaklı ve işlek “bitişik eğik yazı”yla yazar.	Görsel/Uzamsal
Elektronik ortamdaki yazışmalarda biçim ile ilgili kurallara uyar.	Görsel/Uzamsal
Standart Türkçe ile yazar.	Sözel/Dilsel
Türkçenin kurallarına uygun cümleler kurar.	Sözel/Dilsel
Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin yerine Türkçelerini kullanır.	İçsel
Olayları ve bilgileri sıraya koyarak anlatır.	Matematiksel/Mantıksal
Yazısında sebep-sonuç ilişkileri kurar.	Matematiksel/Mantıksal
Yazısında amaç-sonuç ilişkileri kurar.	Matematiksel/Mant.
Tekrara düşmeden yazar.	Matematiksel/Mantıksal

Yazım ve noktalama kurallarına uyar.	Sözel/Dilsel
2. Planlı yazma	
Yazma konusu hakkında araştırma yapar.	İçsel
Yazacaklarının taslağını oluşturur.	Matematiksel/Mantıksal
Yazısını bir ana fikir etrafında planlar.	Matematiksel/Mantıksal
Yazısının ana fikrini yardımcı fikirlerle destekler.	Matematiksel/Mantıksal
Konunun özelliğine uygun düşünceyi geliştirme yollarını kullanır.	Matematiksel/Mantıksal
Atasözü, deyim ve söz sanatlarını uygun durumlarda kullanarak anlatımını zenginleştirir.	Sözel/Dilsel
Yazdığı metni görsel materyallerle destekler.	Görsel/Uzamsal
Yazısına konunun ve türün özelliğine uygun bir giriş yapar.	Sözel/Dilsel
Yazıyı etkileyici ifadelerle sonuca bağlar.	Sözel/Dilsel
Yazıya, konuyla ilgili kısa ve dikkat çekici bir başlık bulur.	Matematiksel/Mantıksal
Dipnot, kaynakça, özet, içindekiler vb. kısımları uygun şekilde düzenler.	Görsel/Uzamsal
12. Yazma yöntem ve tekniklerini kullanır.	Sözel/Dilsel
3. Farklı türlerde metinler yazma	
Olay yazıları yazar.	Sözel/Dilsel
Düşünce yazıları yazar.	Sözel/Dilsel
Bildirme yazıları yazar.	Sözel/Dilsel
Şiir yazar.	Sözel/Dilsel
4. Kendi yazdıklarını değerlendirme	
Yazdıklarını biçim ve içerik yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Yazdıklarını dil ve anlatım yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
Yazdıklarını yazım ve noktalama kurallarına uygunluk yönünden değerlendirir.	Matematiksel/Mantıksal
5. Kendini yazılı olarak ifade etme alışkanlığı kazanma	
Duygu, düşünce, hayal, izlenim ve deneyimlerini yazarak ifade eder.	Sözel/Dilsel
Yeni öğrendiği kelime, kavram, atasözü ve deyimleri kullanır.	Sözel/Dilsel
İlgi alanına göre yazar.	İçsel
Şiir defteri tutar.	Sözel/Dilsel
Günlük tutar.	İçsel
Beğendiği sözleri, metinleri ve şiirleri derler.	Sözel/Dilsel
Okul dergisi ve gazetesi için yazılar hazırlar.	Sosyal/Kişilerarası
Yazdıklarını başkalarıyla paylaşır ve onların değerlendirmelerini dikkate alır.	Sosyal/Kişilerarası
Yazdıklarından arşiv oluşturur.	İçsel
Yazma yarışmalarına katılır.	Sosyal/Kişilerarası
6. Yazım ve noktalama kurallarını uygulama	
Yazım kurallarını kavrayarak uygular.	Sözel/Dilsel
Noktalama işaretlerini işlevlerine uygun olarak kullanır.	Sözel/Dilsel

Öğrenme alanlarına bakıldığında ise sözel/dilsel zekâ alanıyla matematiksel/mantıksal zekâ alanının diğerlerine göre baskın ve daha yoğun olduğu görülecektir. Özellikle geçmiş programlarda bütünlükçü ve kategorize edilmiş zekâ kavramını temsil eden matematiksel/mantıksal alanın bu programda da ağırlığını koruduğu saptanmıştır.

Dinleme öğrenme alanındaki zekâ alanlarının dağılımı şu şekildedir:

Tablo 8: Dinleme Öğrenme Alanındaki Kazanımların Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Sözel/dilsel	15
Matematiksel/mantıksal	19
Görsel/uzamsal	1
Bedensel/kinestetik	-
Müziksel/ritmik	-
Sosyal/kişilerarası	4
İçsel	4
Doğa	-

Dinleme öğrenme alanında matematiksel/mantıksal zekâ özellikle “Dinlediğini/izlediğini anlama ve çözümleme” ile “Dinlediklerini izlediklerini değerlendirme” hedefi içerisinde yer alan kazanımlarda daha yoğundur. Dinleme öğrenme alanında matematiksel/mantıksal zekânın geniş yer tutması; kazanımların çıkarımlar yapmaya, bütün-parça ilişkisini kurmaya, izlenilen veya dinlenen metinlerdeki neden-sonuç, amaç-sonuç, mantıksal bütünlük vb. durumlarını belirlemeye yönelik olmasıyla açıklanabilir. Sözel/dilsel alana ait kazanımlar, “Söz varlığını zenginleştirme” ve “Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma” hedefi içerisindeki kazanımlarda yer almaktadır. Öğrencilerin sözel kabiliyetlerini geliştirmeyi hedefleyen, dil etkinliklerine katılmaya teşvik eden, kelime dağarcığını genişletmeye çalışan, ifade zenginliğini ve dilsel yetenekleri diğer alanlara aktarmaya çalışan kazanımlar sözel/dilsel zekâ alanını geliştirmeye yöneliktir. Sosyal/kişilerarası zekâ alanı “Dinleme/izleme kurallarını uygulama” hedefi içindeki davranışlarda bulunmaktadır. Temel insani görevlerden saygıyı temele alan kazanımlar, öğrencinin toplumsal yönünün gelişmesine yardımcı niteliktedir. Özelden konuşmacı genelde ise öğrencinin hayatında karşılaşacağı tüm kişilere koşulsuz saygı anlayışını merkeze alan kazanımlar, sosyal/kişilerarası zekâ alanına vurgu yapmaktadır. İçsel zekâ alanını geliştirmeye yönelik kazanımlar ise öğrencileri ilgi, istek ve gelişim düzeylerine göre araştırmaya yönelten, edindiği bilgileri içselleştirmesine yardımcı olan, çağa uyum sağlayabilen ve beğeni evreni dâhilinde belirlediği bir nesnenin arşivini oluşturmasını amaç edinen kazanımlardır.

Dinleme öğrenme alanındaki “Dinlediklerine/izlediklerine ilişkin sorulara cevap verir.” kazanımını, hem mantıksal/matematiksel hem de sözel/dilsel alan içinde değerlendirilmiştir. Öğrencinin dinledikleri veya izlediklerine dair sorulara doğru cevaplar verebilmesi için metnin, filmin, konuşmanın, tiyatronun, vb. aracın anlam bütünlüğünü, parçaları arasındaki ilişkileri, ana fikrini kavraması gerektiğinden bu kazanım mantıksal/matematiksel alan kapsamında düşünülmüştür.

Öğrencinin zihninde oluşan cevapların doğru şekilde ifade edilebilmesi, uygun sözcük seçimi; konuşmanın zamana, ortama, dinleyicilere göre düzenlenmesi ise sözel/dilsel alanın gereklerini içerdiği düşünülmüştür. Bu bakımdan adı geçen kazanımın birden fazla zekâ alanına hitap ettiği kabul edilmiştir.

Konuşma öğrenme alanındaki kazanımların zekâ alanlarına göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 9: Konuşma Öğrenme Alanındaki Kazanımların Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Sözel/dilsel	20
Matematiksel/mantıksal	12
Görsel/uzamsal	1
Bedensel/kinestetik	1
Müziksel/ritmik	-
Sosyal/kişilerarası	6
İçsel	2
Doğa	-

Konuşma öğrenme alanındaki kazanımların çoğu sözel ifadeye dayalıdır. Bu nedenle öğrenme alanındaki kazanımların büyük bir kısmı beklenildiği gibi sözel/dilsel alana yöneliktir. Mantıksal/matematiksel alan da azımsanmayacak bir sayıya sahiptir. Bu zekâ alanını geliştirmeye yönelik olduğu düşünülen kazanımlar; ana fikrin işaret edildiği, konuşmadaki neden-sonuç ve amaç-sonuç ilişkilerinin düzenlendiği ve sözlü anlatım yeteneğini değerlendirmeye yönelik kazanımlardır. Sosyal/kişilerarası zekâ alanına yönelik olduğu düşünülen kazanımlar, “Konuşma kurallarını uygulama” hedefi içerisinde yer almaktadır. İletişimin temel gereksinimi olan karşılıklı saygı sevgi anlayışını kazandırmaya ve geliştirmeye yönelik olan kazanımlar, sosyal/kişilerarası zekâ alanı içinde

düşünülmüştür. Konuşma öğrenme alanındaki içsel zekâyâ gönderme yapan kazanımlar, kişisel gelişimi ve milli bilinci temele almaktadır. Bu davranışlar, öğrencide araştırma isteği, dil bilinci, millet ve kültür kavramlarını geliştirmeye yönelik içsel güç oluşturma amacını taşımaktadır. Bedensel/kinestetik alana yönelik kazanım, konuşmada önemli bir yere sahip beden dilini vurgulamaktadır. Görsel/uzamsal alandaki kazanım ise konuşmayı görsellerle veya diğer iletişim kaynaklarıyla desteklemeyi öngörmektedir.

Okuma öğrenme alanındaki kazanımların zekâ alanlarına göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 10: Okuma Öğrenme Alanındaki Kazanımların Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Sözel/dilsel	24
Matematiksel/mantıksal	21
Görsel/uzamsal	1
Bedensel/kinestetik	1
Müziksel/ritmik	-
Sosyal/kişilerarası	4
İçsel	2
Doğa	-

Okuma öğrenme alanında sözel/dilsel ve matematiksel/mantıksal zekânın ağırlıkta olduğu görülmektedir. Sözel/dilsel alan daha çok “Okuma kurallarını uygulama”, “Söz varlığının zenginleştirme” ve “Okuma alışkanlığı kazanma” hedefleri içindeki kazanımlarda bulunmaktadır. Bu hedeflerin ve kazanımların belirgin yönü, okumanın sesletim kısmını vurgulamasıdır. Okumanın düşünsel yönü ise mantıksal/matematiksel alan içerisinde değerlendirilmiştir. Sosyal/kişilerarası zekâ alanını geliştirmeye yönelik olduğu kabul edilen kazanımlar, edinilen bilgilerin aile içinde, arkadaş çevresinde, diğer ortamlarda sunulmasına; duygu, düşünce ve hayallerin yorumlanmasına, özellikle şiir okuma ve ezberlemenin teşvik edilmesine yöneliktir. İçsel zekâ alanının kullanılmasına ve geliştirilmesine yönelik kazanımlar ise diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi bilgi arşivi oluşturmayı; yaşadıklarını, edindiklerini, okuduklarını kendi hayatıyla karşılaştırmayı ve yaşamına uyarlamayı amaçlamaktadır. Görsel/uzamsal zekâ alanını kullanmayı gerekli kılan kazanım ise metinlerde yer alan görsel öğelerin yorumlanmasıdır. Bu kazanım, çocuğun görsel okuma yönünü geliştirici, hayal dünyasını derinleştiren bir yapıdadır. Bedensel/kinestetik zekâ alanını işaret eden kazanım, konuşma öğrenme alanında olduğu gibi beden dilini vurgulamaktadır.

Yazma öğrenme alanındaki kazanımların zekâ alanlarına göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 11: Yazma Öğrenme Alanındaki Kazanımların Zekâ Alanlarına Göre Dağılımı

Hitap Ettiği Zekâ Alanı	Sayısı
Sözel/dilsel	18
Matematiksel/mantıksal	11
Görsel/uzamsal	5
Bedensel/kinestetik	-
Müziksel/ritmik	-
Sosyal/kişilerarası	3
İçsel	5
Doğa	-

Yazma öğrenme alanındaki kazanımlara ve hitap ettiği zekâ alanlarına bakıldığında diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi sözel/dilsel alanın ve matematiksel/mantıksal alanın ağırlığı göze çarpmaktadır. Bu iki zekâ alanı dışında diğer öğrenme alanlarında çok fazla yer almayan görsel/uzamsal, içsel zekâ alanlarının varlığı dikkate değerdir. Yazma öğrenme alanındaki görsel/uzamsal zekâyâ yönelik kazanımların bitişik eğik yazının estetik tarafı ve yazma eylemindeki biçimsel kurallarıyla ilgili olduğu görülecektir. İçsel zekâ alanına karşılık gelen kazanımlar ise kişisel bilgi arşivini, günlük tutma alışkanlığını ve dil bilincini öne çıkarmaktadır. Sosyal/kişilerarası zekâ alanı kazanımları diğer öğrenme alanlarındaki gibi bilgi paylaşımı ve sosyal etkinlik tabanlıdır. Sözel/dilsel ve matematiksel/mantıksal alanlara yönelik kazanımlar, diğer öğrenme alanlardaki kazanımlarla aynı amaçlar doğrultusundadır.

Aşağıdaki tablo, öğrenme alanlarındaki kazanımların zekâ alanlarına göre dağılımını toplu olarak göstermektedir. Dinleme öğrenme alanından bir, okuma öğrenme alanından da iki kazanımın birden fazla zekâ alanına hitap ettiği düşünülmüş ve her iki alanda da yer verilmiştir.

Tablo 12: Öğrenme Alanlarındaki Kazanımların Zekâ Alanlarının Dağılımının Sayısal Verileri

	Sözel/dilsel	Matematiksel/ mantıksal	Sosyal/kişilerarası	İçsel	Bedensel/ kinestetik	Görsel/ uzamsal	Müziksel/ ritmik	Doğa	Toplam
Dinleme	15	19	4	4	-	1	-	-	43
Konuşma	20	12	6	2	1	1	-	-	42
Okuma	24	21	4	2	1	1	-	-	53
Yazma	18	11	3	5	-	5	-	-	42
Toplam	77	63	17	13	2	8	-	-	180
Yüzdelik	43	36	9	7	1	4	-	-	100

SONUÇ VE ÖNERİLER

Eğitimin, genelleyici yapıdan kurtulup bireyselliğin ön plana çıktığı günümüz eğitim programları, öğrencileri çok yönlü olarak ele almaktadır. Öğrenci başarısı, sınırlandırılmış belirli alanlarda değil yeteneğe göre ve çok boyutlu değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım doğrultusunda ders içerikleri de düzenlenmiştir.

İlköğretim ikinci kademe Türkçe programında dinleme, konuşma, okuma ve yazma öğrenme alanlarındaki toplam 178 kazanımın 77 tanesi sözel/dilsel zekâ alanına, 63 tanesi matematiksel/mantıksal zekâ alanına, 17 tanesi sosyal/kişilerarası zekâ alanına, 13 tanesi içsel zekâ alanına, 2 tanesi bedensel/kinestetik zekâ alanına, 8 tanesi de görsel/uzamsal zekâ alanına karşılık gelmektedir. Programda sözel/dilsel ve matematiksel/mantıksal zekâ alanlarının büyük bir ağırlığı olduğu görülmektedir. İki zekâ alanının kullanımını gerektiren kazanımların toplam kazanımlar içindeki oranı %79’dur. Diğer tüm alanların toplamı, %21’lik dilime denk gelmektedir. Bu veri, iki alandaki yığılmayı ve programın sosyal yönünün eksik kaldığını göstermektedir.

Sosyal/kişilerarası zekâ alanı programda, “Dinleme/izleme kurallarını uygulama” ve “Konuşma kurallarını uygulama” hedefi içerisinde sıkça yer almaktadır. Kazanımlar, dinleme/izleme veya konuşma esnasında karşıdaki kişiye veya kitleye saygıyı, sevgiyi temele alan davranışları içermektedir. Okuma alanındaki sosyal/kişilerarası zekâyı gerektiren kazanımlar; öğrenilen bilgilerin arkadaş, aile çevresinde ve diğer ortamlarda sunulmasını, duygu ve düşüncelerin toplulukla paylaşımını ve şiir okumayı, ezberlemeyi bir davranış haline getirmeyi beklemektedir. Yazma alanındaki kazanımlar ise etkinlik ağırlıklı olmak üzere okuma öğrenme alanında olduğu gibi bilgi, duygu ve hayallerin paylaşımını içermektedir.

Bedensel/kinestetik zekâ alanına programda sadece beden dilinin vurgulandığı iki kazanımda gönderme yapılmaktadır. Bedensel/kinestetik zekânın Türkçe programında önemli bir yerde olduğunu düşünmekteyiz. Çocukların kişilik gelişimleri ve Türkçe eğitimi için çok önemli olan drama, bu alanla doğrudan ilişkilidir. Buna rağmen Türkçe programında drama ile ilgili kazanım yoktur. Türkçe

programında bedensel/kinestetik zekânın kullanımını gerektiren kazanımlar yer almalıdır. Ayrıca bedensel/kinestetik zekâ alanının, ara disiplinlerde (Sağlık kültürü, spor kültürü ve olimpiik eğitim) yer almış olmasına rağmen kazanımlar düzeyinde yer almaması önemli bir noktadır.

İşsel zekâ alanı da ara disiplinlerde üç başlıkta (Kariyer geliştirme bilinci, özel eğitim, rehberlik ve psikolojik danışma) yer almaktadır. Buna karşın programda sadece 13 kazanım bu zekâ alanını geliştirmeye yöneliktir. Tüm zekâ alanları içindeki dilimi %7'dir. Kazanımlara bakıldığında da dil bilincinin ön plana çıkarıldığı, günlük tutmanın teşvik edildiği, bilgi arşivi oluşturma ve edindiği bilgileri hayatına yansıtmaya baskın olduğu görülecektir. Hayatilik ilkesinin karşılığı olan bu açılım, Türkçe dersinin okulla sınırlı kalmadığını, edinilen beceri ve tutumların tüm yaşamı etkilediğini göstermesi açısından son derece önemlidir. Bu itibarla sadece on üç kazanımla ifade edilmeye çalışılan işsel zekâ alanının yeri, programda genişletilmelidir.

Görsel okuma ve sunu, ilköğretim ikinci kademedede öğrenme alanı olarak yer almamaktadır. Bu konunun; dinleme, konuşma, okuma ve yazma öğrenme alanlarında bulunduğu iddia edilmiştir. Görsel/uzamsal zekâ alanını geliştirmeye yönelik görsel okuma, ilköğretim ikinci kademe Türkçe programında dinleme, konuşma, okuma öğrenme alanlarında birer, yazma öğrenme alanında beş kazanımla gösterilmiştir. Dinleme, konuşma, okuma öğrenme alanlarındaki görsellik; metni, konuşmayı veya sunumu resimlerle ilişkilendirmekten öte gitmemektedir. Yazma alanındaki görsellik konusu ise bitişik eğik yazının estetik yönünü ve biçimle ilgili kısımları içermektedir. Programda bu konu, önemli bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır, varlığını korumaktadır. Görsel okuma ve sunu, ilköğretim ikinci kademe Türkçe programında da öğrenme alanı olarak yerini almalıdır.

Doğa zekâsı, ara disiplinlerde “Afetten korunma ve güvenli yaşam” başlığı altında yer almasına rağmen müzikal/ritmik zekâ gibi ilköğretim ikinci kademe Türkçe programında hiçbir kazanımda yer almamaktadır. Bu iki zekâ alanının da Türkçe programında yer alması gerektiği kanısındayız.

Sözel/dilsel ve matematiksel/mantıksal zekâ alanları, Türkçe programında her öğrenme alanında geniş yer tutmaktadır. Ergin (2007), çalışmasında vurguladığı üzere 4. ve 5. sınıf kazanımlarının ağırlıklı olarak sözel-dilsel ve mantıksal-matematiksel alanda yoğunlaştığını, müziksel, kinestetik, sosyal ve doğacı zekâ alanlarına yeteri kadar yer verilmediği ortaya çıkmıştır. (Ergin, 2007: 107) Sonuçları açısından bu çalışmayla paralellik gösteren araştırma, Türkçe programının bu iki zekâ alanı dışındaki zekâ alanlarına da yer vermesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Kazanımların zekâ alanlarına göre tasnif edildiği çalışmada, okuma öğrenme alanında matematiksel/mantıksal zekâ alanına yirmi bir kazanımda işaret edilmesi dikkat çekicidir. Düşünüldüğünde okuma eylemi sadece seslendirmeden ibaret olmadığı anlaşılabacaktır. Okumak aynı zamanda anlama, bütünlük kurma, metin içerisindeki yapılar arasındaki bağ kavrama, analiz ve değerlendirme gibi zihinsel eylemleri içermektedir. Kitapta veya okunan parçanın bulunduğu materyaldeki baskı hatasından kaynaklanan silintiler, harf eksiklikleri gibi yanlışlıklar, öğrenciler tarafından anında düzeltilmekte ve doğru şekliyle okunmaktadır. Bu davranışlar, okuma eyleminin sadece vücudun ses organlarını ilgilendiren bir süreç olmadığını, aynı zamanda ciddi bir zihni işlem olduğunu da göstermektedir.

2005 yılında uygulanmaya başlanan ve yapılandırmacı yaklaşımı temele alan İlköğretim II. Kademe Türkçe Programı, öğrencileri farklı yönlerden geliştirmeyi teşvik edici, sorumluluk sahibi, grup içinde ve bireysel çalışabilen, milli değerlerine bağlı kişiler olarak yetiştirmeyi hedeflemektedir. Öğrencilere Türkçe dersinin okulla sınırlı olmadığı, edinilen bilgilerin tüm hayat boyunca aktif şekilde kullanılacağı kavratılmalıdır. Bu yönüyle Türkçe dersi sosyal yöne vurgu yapan, tüm alanlarda gelişmeye yönlendiren bir beceri dersidir. Bu açıdan tüm zekâ alanlarına hitap etmelidir.

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, K. Ü. (2003). Aktif Öğrenme, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- ARMSTRONG, T. (1994). “Multiple Intelligences: Seven Ways to Approach Curriculum”. Educational Leadership.
- CALP, M. (2005). Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi, Konya: Eğitim Kitabevi
- BAŞARAN, I. (2004). Etkili Öğrenme ve Çoklu Zekâ Kuramı, Ege Eğitim Dergisi, 5, 5–15.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1991). Öğrenme Psikolojisi, 5. Baskı, Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- BLOOM, B. S. (1979). İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme, Çev: D. A. Özçelik, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- BÜMEN, N. T. (2004). Okulda Çoklu Zekâ Kuramı, Ankara: Pegem Yayınları.
- DAĞLI, A. (2006). 1990–2000 Yılları Arası İlköğretim II. Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Halk Şiiri Metinlerinin “Çoklu Zekâ Teorisi” Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı.
- DEMİREL, Ö. (1998). Eğitimde Çoklu Zekâ Kuram ve Uygulama, Ankara: Pegem Yayıncılık.
- DEMİREL, Ö. (2000). Türkçe Öğretimi, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- EREN YAVUZ, K. (2001). Eğitim Öğretimde Çoklu Zekâ Teorisi ve Uygulamaları, Ankara: Özel Ceceli Okulları Yayınları.
- ERGİN, G. (2007). Yeni İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Türkçe Programının Çoklu Zekâ Kuramı Açısından Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sınıf Öğretmenliği Bölümü.
- GARDNER, H. (2004). Zihnin Çerçevesi Çoklu Zekâ Kuramı, Çeviren: Ebru KILIÇ, İstanbul: Alfa Yayınları.
- GARDNER, H. (1999). Çoklu Zekâ: Görüşmeler ve Makaleler, (Ed.) C. J. Vickers, (Çev.) M. Tüzel, İstanbul: Enka Okulları BZD Yayıncılık.
- GÜREL, E. ve TAT, M. (2010). Çoklu Zekâ Kuramı: Tekli Zekâ Anlayışından Çoklu Zekâ Anlayışına. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, S: 11, Volume: 3, s. 336-356.
- İlköğretim Türkçe Dersi (1–5. sınıflar) Öğretim Programı (2005). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- İlköğretim Türkçe Dersi (6–8. sınıflar) Öğretim Programı (2005). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- KARASAR, N. (2004). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler, On Üçüncü Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- KAVCAR, C. (1996). Anadili eğitimi, Ankara Üniversitesi, TÖMER Ana Dili Dergisi.
- KAVCAR, C.; Oğuzkan, F.; Sever, S. (1997), Türkçe Öğretimi. Türkçe ve Sınıf Öğretmenleri İçin, Ankara: Engin Yayınevi.
- KÜÇÜKAHMET, L. (2002). Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. 13. Baskı. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- MORGAN, C.T. (2004). Psikolojiye Giriş, Çeviren: Hüsnü ARICI vd., Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları.
- ÖZ, F. (2001). Uygulamalı Türkçe Öğretimi, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÖZBAY, M. (2006a). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I, Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZBAY, M. (2006b). Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri II, Ankara: Öncü Kitap.
- ÖZDEN, Y. (2003). Öğrenme ve Öğretme, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- SABAN, A. (2003). Çoklu Zekâ Teorisi ve Eğitim, Ankara: Nobel Yayınları.
- SABAN, A. (2000). Öğrenme Öğretme Süreci, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- SÖNMEZ, V. (2001). Program Geliştirmede Öğretmen El kitabı, Ankara: Anı Yayıncılık.
- SUSAR, F. (2006). İlköğretim 4. Sınıf Türkçe Öğretiminde Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı İşbirlikli Öğrenme Yönteminin Erişi, Tutumlar, Öğrenme Stratejileri ve Çoklu Zekâ Alanları Üzerindeki Etkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı.
- ŞENGÜL, M.; YALÇIN: K.S. (2004). Okuma ve Anlama Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Olarak Hazırlanan Bir Model Önerisi, Milli Eğitim Dergisi, 164.
- Türkçe Sözlük (2005). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILDIZ, C. (2003). Türkçe Öğretiminde Alternatif Yöntemler, Ankara: Anı Yayıncılık.